

KİTAP TANITIMI

Kitabın Adı : eş-ŞECERETU'L-İLÂHİYYE FÎ ULÛMÎ'L-HAKAİKÎ'R-RABBANİYYE, (3 Cilt),
Elif Yayınları, İstanbul 2004

Yazarı : Şemseddin eş-Şehrezûrî
Edisyon Kritik : Dr.Necip Görgün, Osman Gazi Üniversitesi
İlâhiyat Fakültesi Felsefe Bölümü, Eskişehir

Dr. Necip Görgün'ün uzun emek, itina ve sabır gerektiren çalışması, ünlü İsrakî filozof ve mutasavvıf Şihabeddin Suhreverdî el-Maktûl (ö. 1191)'un öğrencilerinden Şemseddin eş-Şehrezûrî'nin eş-Şeceretu'l-îlâhiyye fî Ulûmî'l-Hakaikî'r-Rabbaniyye eseri hakkındadır.

Şehrezûrî, İsrakî felsefeyi yorumlayan, geliştiren ve yayan bir düşündürdür. Felsefe tarihi ve sistematik felsefe hakkında eserleri bulunmaktadır. Müellifin, antik filozofların ve İslâm filozoflarının hayatlarından söz edip fragmentler naklettiği filozoflar tarihi niteliğindeki bir eseri "*Ravzâtu'l-Efrâh ve Nuzhetu'l-Ervâh*"tır. Hermetik ve Hellenistik fikirlerle İsrakî düşünceyi birleştirmeye çalıştığı, yeni Pythagorasçı fikirlerle İsrakîlik arasında bağlantı kurduğu semboller kitabının adı ise, *Kitâbu'r-Rumuz ve'l-Emsâlu'l-Lahûtiye fî'l-Envâri'l-Mücerredeti'l-Melekûtiyye*'dir.

Dr.Necip Görgün'ün edisyon kritiğini sunduğu "eş-Şeceretu'l-îlâhiyye" isimli eser, Türkçe tam karşılığıyla "*Rabbanî Hakikatlerin İlimleri Konusunda İlâhî Ağaç*" anlamına gelmektedir. Bu eser, felsefe ve İlâhiyat ansiklopedisi özelliği taşımaktadır. H. 680 yılında, üstadı Suhreverdî'nin ölümünden 90 yıl sonra tamamlanan bu kitapta İhvânü's-Safa, Cabir b. Hayyan, İbn Sinâ ve Suhreverdî en temel başvuru kaynakları olarak görülmektedir.

Henry Corbin her ne kadar bu eserin her biri binlerce sahifeden olmak üzere altı ya da yedi el yazması olduğunu belirtse de (Corbin, İslâm Felsefesi Tarihi, s. 25) değerli araştırmacı Dr.Necip Görgün sadece dokuz nüshayı İstanbul kütüphanelerinde tespit etmiş, İstanbul dışında da Kayseri, Reşid Efendi Kütüphanesi (840) ve Almanya, Leid (5063), Mısır, Kahire VI (95) kütüphanesindeki nüshaları belirlemiştir. Ayrıca söz konusu eserin 4. kitabı olan Tabiiyyet (Fizik) kısmının *Semeretu's-Şecere* adıyla Yirmisekiz Mehmet Çelebi tarafından Osmanlıca'ya tercüme edildiğini, Prof.Dr.Bekir Karlığa'yla olan mülakatı sayesinde detaylı açıklamalarda bulunmaktadır.

Yrd.Doç.Dr.Görgün, edisyon kritiğinin üçüncü cildine bu eser ve muhtevası hakkında geniş bir inceleme ve cilt için isim, konu ve kavram indeksi

hazırlamıştır. *eş-Şeceretu'l-İlâhiyye ve Şerezûrî'nin Felsefesi* başlıklı 88 sayfalık incelemesi Giriş ve iki bölümden oluşmuştur. Giriş bölümünde Sayın Görgün, Şehrezûrî'nin mensup olduğu ve bizzat öğrencisi olduğu İşrakî ekolün üstadı Suhreverdi'nin hayatı, eserleri ve İşrakîliğin temel doktrinleri hakkında bilgi vermektedir. Giriş bölümünde özellikle İşrakî Hikmetin Temel Doktrinleri başlığı altında Suhreverdi'nin özgün yönlerini akıcı ve özlü bir şekilde tespit eder. Özellikle Suhreverdi'nin Aristoteles ve müslüman Meşşâîler hakkındaki eleştirilerini belirler.

İncelemesinin Birinci bölümünde ise, tahkikli neşrini sunduğu *eş-Şeceretu'l-İlâhiyye*'nin müellifi Şehrezûrî'nin hayatı ve eserlerini bilimsel bir titizlikle ve kaynakları sabırla tetkik edip ortaya çıkarmaktadır. Gerek klasik araştırmacılar ve gerekse modern araştırmacıların atıf ve değerlendirmelerini ölçülü ve eleştirel bir yaklaşımla okuyucunun dikkatlerine sunmaktadır.

Sayın Görgün'ün tespitleri çerçevesinde eser, genel yapısı içinde klasik modelden farklı açıklamalar getirmemekle birlikte, İbn Sinâ felsefesini, İşrakî Gnostizmi ile karışık bir tasavvufî sistem haline getirmeye çalışması bakımından kayda değerdir.

Sayın Görgün'ün tespitiyle, bu mistik yorum bir yandan Sadreddin Şirâzî (ö. 1640), sonrası düşünce üzerinde etkili olacağı gibi, diğer yandan da Celaleddin Devranî (ö. 1502) aracılığıyla Osmanlı düşüncesi üzerinde etkili olmuştur.

Sayın araştırmacı, Hüseyin Hatemi'nin eser adında geçen "şecere" kelimesini soy kütüğü şeklinde tercümesini isabetli bulmamıştır.

Beş kitaptan oluşan eserini müellif bir ağaca benzetmiş "İlâhî ağaç" diye isimlendirdiği bu ağacın kökü olarak, alet ağaç mesabesinde kabul ettiği bilimler taksimi ve mantık ilmini göstermektedir. İlâhî ağacın dalları olarak ahlâk ve siyaseti zikreden yazar, ağacın zirvesi olarak da nazarî hikmeti, fizik ve metafizik bahislerini incelemektedir.

Şehrezûrî'nin *eş-Şecere*'sinde I. Kitap'ta temel meseleler olarak hikmet, felsefe, bilim ve bilimler taksimi yer almaktadır. II. Kitap tümüyle Klasik Mantık bahislerine ayrılmıştır. Delâlet, Küllî, Cüz'î (Tümel-Tikel) Tanım, Bölme, Hüküm, Önerme, Önermeler arası çelişkiler, Kıyas, Burhan, Cedel, Hitabet, Şiir ve *Sofistik Deliller* üzerinde açıklama yapmaktadır.

III. Kitap, ahlâk ve siyaset hakkındadır.

IV. Kitap Tabiat felsefesi-Fizik hakkındadır.

Sayın Görgün, incelemenin II. Bölümünde Şehrezûrî'nin Felsefesi üzerinde durmaktadır. Şehrezûrî'nin hikmetle ilgili ayet ve hadisleri derlemesinden örnekler verirken en ilgi çeken rivâyetlerden biri de Amr İbnü'l-As'ın İskenderiye dönüşü Peygamberimize, Aristoteles'in eserlerini okuyan bir topluluktan haber verip Aristoteles'e lanet okuması üzere Hz. Peygamber'in, Amr'ı susturarak "Aristoteles nebî idi, fakat kavmi onun kadrini bilemedi" şeklindeki sıhhat derecesi tartışmalı ifadedir.

Şehrezûrî; hikmeti, varlıkların hakikatlerini oldukları gibi bilmektir şeklinde tarif ederken Kindî ve Fârâbî çizgisinden gitmektedir.

Şehrezûrî, bilimler tasnifinde ilimleri araç ilimler ve bizzat kendisi için talep edilen ilimler olarak ikiye ayırır. Mantık ve Dil ilmi araç ilimlerdir. Bizzat kendisi için talep edilen ilimler ise, Nazarî ve Amelî Hikmet olmak üzere ikiye ayrılır. Nazarî Hikmet kendi içinde; Tabiiyyat, Riyaziyat ve İlâhiyyat olmak üzere üçe ayrılırken, amelî hikmet ise; Ahlâkî Hikmet, Menzilî Hikmet ve Medenî Hikmet olarak üçe ayırır.

Bilimler tasnifinden sonra Şehrezûrî'nin ahlâk ve siyaset görüşünü ele alan Görgün, Şehrezûrî'nin, geleneksel ahlâk filozoflarıyla ortak çizgide olan yaklaşımını ifadelendirmektedir. Ahlâkın ve huyun değişip değişmeyeceği problemi ele alan Şehrezûrî huyun değişmesinin mümkün olduğunu söyler. Ona göre, hiçbir huy, doğal değildir. Dışsal etkenlerle çokça yapılan fiillerle, sözlerle değişir, eksilip çoğalabilir. Peygamberlerin varoluşları ve davetlerindeki temel espri, insandaki değişim imkânının en büyük göstergelerinden biri olarak karşımıza çıkmaktadır. Erdemleri, Hikmet, Adalet, İffet ve Şecaat olarak klasik çizgide ifadelendiren Şehrezûrî, bu erdemlerin alt türlerinin de tanımlarını vermektedir. Aile ahlâkı konusunda, baba, anne, çocuklar, gıda ve hizmetçiyi ailenin temel esaslarından görmektedir. Babanın iyi bir idaresiyle ailede erdemler tesis edilirken reziletler de ortadan kaldırılır. Çocuklara güzel isimler bırakarak çocuk psikolojisinin olumlu yönde gelişeceğini savunur.

Toplum ahlâkı konusunda bir devlet felsefesi ortaya koymaya çalışan Şehrezûrî, Grek düşüncesinin Site kavramı ile Fârâbî'nin "Medine" anlayışını tekrarlar. Siyaseti erdeme dayalı siyaset ve erdeme dayalı olmayan siyaset olmak üzere ikiye ayırır. Devlet başkanının gayesi halkı olgunlaştırma ve onları mutluluğa kavuşturma olunca erdemli siyaset, halka zulüm ve onları aşağı görme erdemsiz siyasettir. Şehrezûrî'ye göre, toplum ve devletin temelini dostluk ve sevgi oluşturur. Sevgi doğuştan geldiği gibi, isteğe bağlı olarak da gelişebilir. Sevginin kaynağında zevk, fayda ve iyilik vardır.

Sayın Görgün incelemesinde Şehrezûrî'nin Tabiat felsefesini de değerlendirmektedir. Tabiat felsefesinin konularını bir giriş ve sekiz kısımda inceleyen müellif tabiat ilimleri tasnifinde İbn Sinâ'yı model alarak fizikten başlamış, psikolojiye oradan da metafiziğe geçmiştir. Hareket, sebep ve cisim, varlık, nefis ve ruh kavramlarını açıklamaktadır.

Felsefe tarihi ve sistematik felsefe bakımından eserler ortaya koyan Şehrezûrî'nin "eş-Şeceretu'l-İlâhiyye"si Sayın Görgün'ün tespitinde ifadesini bulduğu şekliyle Aristotelesçi anlayışın İbn Sinâ tarafından fevkalade başarı ile hazırlanmış olan ana modelin aynıyla benimsendiği görülmektedir. Bu model etrafında Suhreverdî'nin gerçekleştirdiği, özü itibarıyla Batınî, Gnostik ve Yeni Eflâtuncu, Yeni Pythagorasçı yorumlara ve yaklaşımlara ağırlık vermektedir. Şehrezûrî'yi felsefî düşünceye yönelik getirmiş bir düşünür olmakta çok eklektik bir düşünür olarak sunan Sayın Görgün, onun eserlerini, Molla Sadra ve sonrasında gelişen düşünce için zengin materyaller barındıran nitelikte olarak değerlendirmektedir.

Dr.Müfit Selim SARUHAN
A.Ü.İlâhiyat Fakültesi